

“Şizofrenojenik Anne” Kavramının Yeniden Gözden Geçirilmesi

■ Seval BİRDAL*, Mehtap ARSLAN**, Erhan KURT***

* Psikolog, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları E. A. Hastanesi

** Uzm. Dr., Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları E. A. Hastanesi

*** Doç. Dr., Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları E. A. Hastanesi

Yazışma adresi: Bakırköy

Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları E. A. Hastanesi 34147 Bakırköy / İstanbul.

Mail adresi: birdals@gmail.com

ÖZET

Amaç: Günümüzde şizofreni hastalığı daha çok organik bir beyin hastalığı olarak kabul edilse de tamamen organik etiyojolojiye dayanarak açıklanamayan hastalığın ortaya çıkış ve gelişmesinde çevresel faktörlerin etkisini araştırmak önemlidir. Bu bağlamda, önemli bir çevresel etken olarak ilk bakım verici olan annenin mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumunun araştırılması ve Fromm-Reichmann'ın “şizofrenojenik anne” kavramının yeniden gözden geçirilmesi yararlı olabilir.

Yöntem: Şizofreni tanısı almış hastaların anneleri (n=45) ile çocuklarından herhangi birinde psikotik bir bozukluk bulunmayan annelerin (n=48) ebeveyn tutumları ve mizaç özellikleri karşılaştırıldı. Mizaç özellikleri TEMPS-A Mizaç Ölçeği ile ebeveyn tutumu Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (AHÇYTÖ-PARİ) değerlendirildi.

Bulgular: Şizofreni anneleri ile kontrol grubu arasında mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumu açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamadı.

Tartışma: Konu ile ilgili olarak daha önce yürütülen kalitatif çalışmalar, “şizofrenik anne” kavramını destekleyen bulgular elde etmişken, bizim çalışmamız da dahil olmak üzere, kantitatif yöntemlerle yürütülen çalışmalarda gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmaması, yönteme ilişkin soruları gündeme getirmektedir.

Sonuç: Çalışmamızda elde edilen veriler, “şizofrenojenik anne” kavramıyla ifade edilen şizofreni oluşumunda annenin mizaç özellikleri ve tutumlarının etkili olduğu savını desteklememektedir.

Anahtar Kelimeler: Şizofreni, anne, ebeveyn tutumu, mizaç özellikler.

A review of the “Schizophrenogenic Mother” Concept

ABSTRACT

Objective: Although, today schizophrenia is considered as an organic brain impairment, it can't be explained by purely endophenotypic indicators. Therefore, it is necessary to explore the impact of environmental factors in the development of schizophrenia. As an important environmental factor, examination of mother's -the first caregiver, parental attitude towards the child may be helpful to understand the multifactorial etiology of schizophrenia. With this purpose, this research reexamines Fromm-Reichmann's “schizophrenic mother” concept. Mother's temperament is considered as a factor that may predict her parental attitude.

Method: Parental attitudes and temperaments of the mothers of the patients diagnosed as schizophrenic (n=45) and control group mothers (n=48) were compared. Temperament Evaluation of Memphis, Pisa, Paris and San Diego-auto questionnaire version (TEMPS-A) and Parental Attitude Research Instrument were used.

Findings: Results indicate no statistically significant difference between parental attitudes and temperaments of mothers of the patients diagnosed as schizophrenic and control groups. Furthermore, we found no relation between mother's temperament and her parental attitude.

Discussion: The fact that qualitative researches on the concept of “schizophrenic mother” reveal results promoting the concept whereas quantitative researches, including this one, indicate no difference between groups brings into question of methodological issues.

Conclusion: Results of this study do not support the concept “schizophrenic mother” which implies a relation between mothers's parenting behavior and her temperament and development of schizophrenia.

Keywords: Schizophrenia, mother, parental attitude, temperament.

GİRİŞ

Her ne kadar günümüzde şizofreni organik bir beyin hastalığı olarak kabul edilse de, henüz tek başına biyolojik faktörlerle hastalık açıklanamamaktadır. Bu nedenle şizofreninin gelişimi ve ortaya çıkışında çevresel faktörlerin etkilerini de hesaba katmak önemli görünmektedir (Berksun 1997). Hastalığın gelişmesi ve ilerlemesinde etkili olan çeşitli faktörler arasında aile içi ilişkiler bulunmaktadır. Özellikle ilk bakım verici ile kurulan ilişkinin psikososyal gelişimdeki önemine vurgu yapan psikodinamik yaklaşım şizofreninin gelişiminde anne ile ku-

ruhan ilişkinin rolüne dikkat çeker (Berksun 1997, Özlü ve Yazıcı 2008).

Yaptığı klinik gözlemlerde, şizofreni hastalarının annelerinin tutumlarına ilişkin belirgin bir örüntü fark eden Fromm-Reichmann (1948) bu gözlemlerden yola çıkarak “şizofrenik anne” kavramını ortaya atmış ve şizofreni hastalarının annelerinin çocuklarına yönelik tutumunun fazla endişeli, aşırı koruyucu, müdahale edici, baskın ve güvensiz olduğunu ileri sürmüştür (Dworin ve Wyant 1957). Bu kavramın ortaya atılması, sonraki yıllarda şizofreni annelerinin ebeveyn tutumlarına

ilişkin yürütülen çalışmaların sayısının artmasına yol açmıştır (Dworin ve Wyant 1957, Farina ve Holzberg 1967, Frank 1965, Freeman ve Grayson 1955, Hall 1965, Heilburn 1960, Horowitz ve Lovell 1965, Mitchell 1968, Singer ve Sugarman 1955, Shepherd ve Guthrie 1959, Winder ve Kantor 1958, Zuckerman ve ark. 1958). Yapılan kimi araştırmalarda Fromm-Reichmann'ın savını destekleyen sonuçlar elde edilmiş, şizofreni hastalarının annelerinin çocukları ile ilgili olarak çok hırslı oldukları, çocuklarını aşırı korumak ve kendilerine bağlı kılmak suretiyle büyümelerine olanak vermedikleri ya da çocuklarına karşı açıkça reddedici bir tutum sergiledikleri yönünde bulgular ileri sürülmüştür. Bu çalışmalara göre şizofreni hastalarının anneleri, çocuklarının gelişimini olumsuz yönde etkilemek pahasına kişisel ihtiyaçlarını çocukları üzerinden tatmin eden kaygılı ve yetersiz kişilik yapılarına sahiptirler. Bu çalışmalardaki yaygın hipoteze göre ebeveynin bu tutumu, erken yaşta kendi istekleri ile annelerinin yönlendirmesi arasında ayırım yapamayan çocukların benlik işlevlerinde hasara neden olmaktadır (Freeman ve Grayson 1955). 1970'li yıllarla birlikte psikodinamik görüşün yerini daha çok organik etiyolojiye dönük araştırmaların alması, yürütülen çalışmaların genetik bir yatkınlık arayışı ile sürdürülmesine ve sadece anneye değil şizofreni hastasının birinci dereceden yakınlarına odaklanılmasına neden olmuş, “şizofrenik anne” kavramı bir araştırma konusu olarak daha önce gördüğü ilgiyi görmemeye başlamıştır (Glatt ve ark. 2006, Güleç, 2009).

Çalışmamızın amacı Fromm-Reichmann'ın ortaya attığı ve daha sonra çok sayıda araştırmaya konu olduğu üzere şizofreni annelerinin ebeveyn tutumlarında dikkat çekici bir farklılık olup olmadığını, gözlemleniyorsa bu farklılığın annelerin mizaç özellikleri ile ilişkili olup olmadığını araştırmaktır. Çalışmamızda annelerin mizaç özellikleri ebeveyn tutumunu yordayan bir etken olarak ele alınmaktadır. Konu ile ilgili literatürdeki çalışmalar annelerin kişilik ya da mizaç özelliklerine eğilmeksizin, annelerin yalnızca ebeveyn tutumlarına odaklanan ve projektif yöntemler, gözlem ve yeterince yapılandırılmamış ölçekler kullanan çalışmalardır. Klinik gözlemlerde ve araştırmalarda dile getirilen “şizofrenojenik anne” kavramının geçerliliğinin yakın zamanlarda geliştirilen daha yeni araçları da ekleyerek, test edilmeye ihtiyacı vardır. “Şizofrenojenik anne” kavramı

göz önünde bulundurulduğunda, şizofreni annelerinin kontrol grubuna kıyasla daha koruyucu bir ebeveyn tutumuna sahip olacakları ve bu durumun annelerin mizaç özelliklerinde gözlemlenebilecek farklılıkla ilişkili olabileceği varsayılmaktadır.

YÖNTEM

Çalışma Evreni ve Örneklem:

Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi (BRSHH) Psikiyatri Polikliniklerinde ayaktan ya da kliniklerde yatarak tedavi gören, Ruhsal Hastalıkların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı Yeniden Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı (DSM-4) tanı kriterlerine göre şizofreni tanısı almış ve en az beş yıl bu tanı ile takip edilmiş 45 hastanın, kaygı ve depresif bozukluklar nedeniyle antidepresan kullanımı dışında, herhangi bir psikiyatrik tanı ve tedavi almamış ve çalışmaya katılma oluru veren anneleri ile kontrol grubu olarak yaş ve eğitim düzeyi açısından benzer anneler dâhil edilmiştir. Sağlıklı kontroller en az 25 yaşında bir çocuğu bulunan ve çocuklarından herhangi birinde duygudurum bozuklukları ya da psikotik bozukluk tanısından herhangi biri bulunmayan, kaygı ve depresif bozukluklar nedeniyle antidepresan kullanımı dışında, herhangi bir psikiyatrik tanı ve tedavi almamış ve çalışmaya katılma oluru veren hastane çalışanı 48 anneden oluşturulmuştur.

Şizofreni annesi olmak kendi başına bir stresör etken olduğu için şizofreni anneleri arasında kaygı ve depresif bozukluklar nedeniyle antidepresan kullanımı olması çalışmadan dışlama kriteri olarak kabul edilmiştir; antidepresan kullanımı olan anneler içinde kaygı ve depresif bozukluklar açısından çalışma sırasında remisyonda olma koşulu aranmıştır. Örneklem grubundaki annelerin şizofreni tanısı almış çocuklarının 9'u kadın 36'sı erkektir. Çalışmaya dâhil etme kriteri olarak annelerin kendilerine verilen materyali anlayacak düzeyde okuma yazma bilmesi yeterli kabul edilmiştir. Araştırma için 65 hasta annesi ile görüşülmüş, annelerin 8'i araştırmaya katılmayı reddetmiş, 12'si ise bilgi toplama aşamasında araştırmadan ayrılmıştır. Kontrol grubu için görüşülen 54 annenin ise 2'si çalışmaya katılmayı kabul etmezken 4'ü veri toplama aşamasında çalışmadan ayrılmıştır. Çalışma geriye kalan 45 şizofreni annesi ve 48 kişilik kontrol grubu ile tamamlanmıştır.

Klinik Değerlendirme Araçları: Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmada kullanılacak (eğitim, yaş, ruhsal rahatsızlıklar vb.) sosyodemografik veriler göz önünde bulundurularak çalışmacılar tarafından geliştirilmiştir.

TEMPS-A Mizaç Ölçeği

Akiskal ve arkadaşları tarafından bireylerin baskın mizaç özelliklerini değerlendirmek amacıyla geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlanmış formu kullanılmıştır (Vahip ve ark. 2005). Ölçek katılımcıların “Evet” ya da “Hayır” yanıtları vermeleri istenen 100 maddeden oluşmakta ve depresif, hipertimik, irritable ve ankiyöz mizaç olmak üzere 4 alt boyutu değerlendirmektedir. Ankette depresif mizaç (DM) 19 madde; siklotimik mizaç (SM) 19 madde; hipertimik mizaç (HM) 20 madde; irritable (sinirli) mizaç (IM) 18 madde ve anksiyöz (endişeli) mizaç (AM) 24 madde ile sorgulanmaktadır.

Ebeveyn tutumunu değerlendirmek üzere, şizofreni anneleri ile çalışan diğer kimi çalışmalarda da kullanılmış olan Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI- AHÇYTÖ) kullanılmıştır. Ölçek, E.S. Schaefer ve R.Q. Bell tarafından geliştirilmiş ve 1971 yılında yayımlanmıştır (KOchenska ve ark. 2007a). Yayımlandıktan sonra bir kaç kez revize edilen AHÇYTÖ katılımcılar tarafından doldurulan 60 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan okudukları maddeleri “Çok Uygun Buluyorum”, “Oldukça Uygun Buluyorum”, “Biraz Uygun Buluyorum” ve “Hiç uygun bulmuyorum” maddelerinden birini işaretleyerek doldurmaları istenmektedir. Ölçeğin değerlendirdiği beş temel faktör vardır: Aşırı Koruyuculuk (AK), Demokratiklik ve Eşitlik (DE), Annenin Ev Kadınlığını Reddetmesi (AEKR), Eş Geçimsizliği (EG) ve Sıkı Disiplin (SD). Beş faktörün kesme puanı olmayıp her iki grubun aldığı ham puanlar karşılaştırılmaktadır. Ölçek, Güney le Compte ve arkadaşları tarafından 1978 yılında Türkçe’ye uyarlanmıştır (Le Compte ve ark. 1978).

İstatistiksel analiz:

İstatistik işlemler sırasında, SPSS PC 15.0 Windows versiyonu kullanılarak; tanımlayıcı istatistikler olan frekans, aritmetik ortalama ve bu verilerin ortalama etrafında dağılımını göstermek üzere standart sapma hesaplandı. Gruplara ait sürekli değişken ortalamalarının birbirleriyle karşılaştırılmasında normal dağılım gösteren değişkenler için Bağımsız gruplar t testi ve normal dağılım göstermeyen değişkenler

için Mann Whitney U testi, sürekli değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerini incelemek için normal dağılım gösterenlerde Pearson korelasyon analizi ve normal dağılıma uymayanlarda Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Gruplar arasında farklı bulunan yaş faktörünün, araştırılan parametrelere etkisini ortadan kaldırmak için regresyon analizi uygulandı, $p < 0.05$ olduğunda anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

Grupların demografik özellikleri şu şekilde dağılmaktadır. Şizofreni hastalarının annelerinin ortalama yaşı 58.51 ± 6.7 ve eğitim düzeyi 5.66 ± 4.9 ; kontrol grubunun ise yaş ortalaması 50.77 ± 6.5 ve eğitim düzeyi 7.14 ± 5.6 olarak saptandı. Grupların öğrenim düzeyleri arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı olarak bulunmazken her iki grubun yaş ortalamaları arasındaki fark anlamlılık göstermektedir ($p = 0.01$). Gruplar arasında farklılık gösteren yaş değişkeninin TEMPS-A ve AHÇYTÖ ölçeklerinin faktörleri üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak için yapılan regresyon analizinde yaşı TEMPS-A ve AHÇYTÖ puanları üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür.

Antidepresan kullanan şizofreni hastalarının annelerinin sayısı on altı (16) iken kontrol grubunda sekiz (8) anne antidepresan kullanmaktadır. Her iki grubun antidepresan kullanımı arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = 0.116$).

Her iki grubun ebeveyn tutumları arasındaki karşılaştırma Tablo 1’de gösterilmektedir. Tablo’da da görüleceği gibi, şizofreni hastalarının anneleri ile kontrol grubunun ebeveyn tutumları arasında anlamlı fark saptanamamıştır.

Grupların mizaç özellikleri arasında yapılan karşılaştırma ise Tablo 2’de gösterilmektedir. Buna göre her iki grubun mizaç özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmemektedir.

Ek olarak her iki grup için, ebeveyn tutumları ve mizaç özellikleri arasında bir korelasyon olup olmadığı normal dağılım gösteren değişkenlerde Spearman normal dağılım göstermeyen değişkenlerde Pearson korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Tablo 3’te görüldüğü gibi şizofreni hastalarının annelerine bakıldığında; Demokratiklik ve Eşitlik faktörünün mizaç özellikleri ile ters yönde bir korelasyon içinde olduğu görülmektedir. Siklotimi, Anksiyete ve İritabilite puanları ile Demokratiklik ve Eşitlik faktörleri arasındaki negatif yöndeki ilişki istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir. AHÇY-

TÖ'nün Ev Kadınlığı Rolünün Reddi faktörü Siklotimi puanı ile Sıkı Denetim faktörü Siklotimi, Anksiyete ve İrritabilite puanları ile pozitif yönde anlamlı ilişki içindedir. Kontrol grubunda mizaç özellikleri ile ebeveyn tutumları arasındaki anlamlı korelasyon sayısı daha fazladır. Kontrol grubu annelerinin Aşırı Koruyucu ebeveyn tutumları Depresyon puanları ile anlamlı ilişki içindedir. Ev Kadınlığı Rolünün Reddi, Hipertimi dışındaki tüm mizaç özellikleri ile anlamlı ilişki sergilerken Eş Geçimsizliğinin Hipertimi ve Anksiyete dışındaki mizaç özellikleri ile anlamlı ilişki içinde olduğu görülmektedir. Sıkı Denetimin ise Siklotimi ve Depresyon puanları ile anlamlı ilişki sergilediğini görmekteyiz (Tablo 4).

Mizaç özellikleri, kesme puanları dikkate alınarak değerlendirildiğinde kontrol ve örneklem grubu arasında istatistiksel karşılaştırma yapmak için yeterli veri sayısı elde edilememiştir. Şizofreni annelerinin 3'ü depresif ve 1'i anksiyöz mizaçlı iken kontrol grubundaki annelerin 1'i depresif 3'ü anksiyöz mizaçlı olarak bulunmuştur.

TARTIŞMA

Araştırmamızda özetle, şizofreni anneleri ile kontrol grubunun mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Mizaç özellikleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiye bakıldığında; kontrol grubunda ebeveyn tutumları ile mizaç özellikleri arasında şizofreni annelerine kıyasla daha fazla anlamlı ilişki saptanmıştır.

Şizofrenojenik anne kavramına dayanarak yapılan çalışmalar daha ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde, kalitatif yöntemlere ve gözleme dayanan çalışmalarda şizofreni annelerinin

Tablo 1 Şizofreni hastalarının anneleri ile kontrol grubunun ebeveyn tutumlarının karşılaştırılması

Mizaç Özellikleri	Şizofreni Annesi (n=45) Ort±SD	Kontrol Grubu (n=48) Ort±SD	p
AK	45.46±7.4	43 ± 4.5	0.577''
DE	27.17±4.1	26.33±4.5	0.339'
EKRR	29.73±6.35	28.50 ±6.7	0.368'
EG	16.75±3.21	15.37±3.9	0.175''
SD	37.75±7.93	37.56 ±9.6	0.917'

'Bağımsız Gruplar t testi ''Mann Whitney U

AK: Aşırı Koruyuculuk DE: Demokratiklik ve Eşitlik EKRR: Ev Kadınlığı Rolünün Reddi EG: Eş Geçimsizliği SD: Sıkı Denetim

Tablo 2 Şizofreni hastalarının anneleri ile kontrol grubunun mizaç özelliklerinin karşılaştırılması

Mizaç Özellikleri	Şizofreni Annesi (n=45) Ort±SD	Kontrol Grubu (n=48) Ort±SD	p
Hipertimik Mizaç	8.37±4.2	9.72 ± 4.5	0.336'
Siklotimik Mizaç	6.00±4.1	6.97 ±4.6	0.290'
Depresif Mizaç	7.06±3.4	6.12 ±2.9	0.162'
Anksiyöz Mizaç	6.46±5.1	6.39 ±5.8	0.341''
İrritabl Mizaç	2.88±3.4	2.97 ±3.43	0.963''

'Bağımsız Gruplar t testi ''Mann Whitney U

tutumlarının daha baskıcı olduğu; kendi isteklerini çocuklarına dayatan annelerin çocukların isteklerini göz ardı ettiği yönünde bulgular elde edilmiştir (Dworin ve Wyant 1957, Mitchell 1968, Winder ve Kantor 1958). Ancak, benzer sonuçlar standart ölçüm araçları kullanılarak gerçekleştirilen kantitatif çalışmaların bir kısmında tekrar edilememiştir (Heilbrun 1960, Horowitz ve Lovell 1965). Biz de standart ölçeklerle araştırdığımızda, şizofren anneleri ile sağlıklı kişilerin annelerinin mizaç örüntüsü ve tutumları arasında bir fark saptamadık. Frank, 40 yıl boyunca ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ilgili olarak gerçekleştirilmiş araştırmaları gözden geçirdiği çalışmasında, hasta grupların anneleri ile kontrol grubu arasında fark edilebilir bir ayrım olmadığı sonucuna varmıştır (Frank 1965). Bu durum iki şekilde açıklanabilir: Şizofreni hastalarının annelerinin ebeveyn tutumları ve kişilik özelliklerinde belirgin bir farklılık vardır ancak kantitatif çalışmalarda kullanılan ölçekler farklılığı değerlendirmek için uygun değildir ya da şizofreni hastalarının anneleri kendi beyanlarına dayanan ölçeklerde gerçek tutumlarını yansıtmamaktadırlar. Bir

diğer açıklama şu olabilir. Şizofreni hastalarının annelerinin ebeveyn tutumları ile kişilik özellikleri arasında belirgin bir farklılık yoktur. Kalitatif çalışmalar ya da gözleme dayalı araştırmalar kuramın oluşturduğu algıdan etkilenmektedir.

Ebeveynin çocuğuna yönelik tutumu; yaş, eğitim durumu, kişilik özellikleri, anne-baba arasındaki iletişim ve çocuğun mizacı gibi çok çeşitli faktörlerin etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ebeveynin kişilik özellikleri, ebeveyn tutumunu belirleyen önemli etkenlerden biri olarak çeşitli araştırmaların konusu olmuştur (Bornstein ve ark 2011, Browne ve ark. 2012, Clark ve ark. 2000, Ganiban ev ark. 2009, Kochanska ve ark. 2004, Kochanska ve ark 2007b). Prinzie ve arkadaşlarının yaptığı meta-analiz gözden geçirme, beş büyük kişilik özelliği göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynin kişilik özelliklerinin, ebeveyn tutumuna çok büyük olmasa da, anlamlı düzeyde katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur (Prinzie ve ark. 2009). Dışadönüklük, Uyumluluk, Açıklık ve Sorumluluk alt ölçeklerinden yüksek, Nevrotiklik alt ölçeğinden düşük puan alan ebeveynlerin daha sıcak ve yapılandırılmış tutumlar sergiledikleri bulunmuştur. Buradan yola çıkarak, kişiliği oluşturan önemli bir parametre olan mizacın ebeveyn tutumunu etkileyebileceğini varsaymıştık.

Elde edilen veriler, görmeyi beklediğimiz ilişkinin kontrol grubunda kendisini daha fazla ortaya koyduğuna, şizofreni annelerinin mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin ise daha sınırlı kaldığına işaret etmektedir. Bu durumda bir varsayım olarak şu öne sürülebilir: şizofreni anneleri söz konusu olduğunda bazı etkenler ebeveyn tutumunu; annenin kişilik özelliklerinden daha fazla etkilemektedir. Bu noktada, çocuğun mizaç özelliklerinin nasıl bir aracı rol üstlendiğinin daha ayrıntılı incelenmesi önem kazanabilir. Erken dönem anne-çocuk ilişkisi ve ebeveyn tutumuna yönelik yapılan çalışmalarda çocuğun mizaç özellikleri de aracı bir etken olarak üzerinde önemle durulan faktörlerden biridir (Kochanska ve ark. 2007a). Ganiban ve arkadaşlarının (2006), 720 çift kardeşi gözlemleyerek gerçekleştirdikleri uzun erimli çalışmada, çocuğa bağlı etkenlerin; çocuğun negatif duygularının olumsuz ebeveyn tutumları ile orta düzeyde ve sıcak ebeveyn tutumu ile kısıtlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Buradan yola çıkarak, ileride şizofreni anneleri ile yapılacak çalışmalarda, annelerin tutumunu değerlendi-

rirken daha fazla etkenin hesaba katıldığı bir çalışma tasarımı hayata geçirmek anlamlı olabilir. Şizofreni hastalarının sadece annelerinin değil babalarının tutumlarının ve ebeveynlerin aile içi etkileşimlerinin de göz önünde bulundurulduğu bir çalışma daha aydınlatıcı olabilir.

Çalışmamızda anneler tarafından doldurulan ölçeklerin kullanılması, elde edilen verilerin öznel değerlendirmelere dayanmasına neden olmuştur, bu durumu çalışmamızın kısıtlılıklarından biri olarak not edebiliriz. Sonraki çalışmalarda ebeveyn tutumu değerlendirilirken, ilişkiyi iki yönlü ele almak, yani çocuğun da tutuma ilişkin algısını değerlendiren ölçekler kullanmak daha nesnel veriler edinilmesini sağlayabilir. Antidepresan kullanımı olan annelerin çalışmaya dahil edilmiş olması çalışmamız açısından bir kısıtlılık olarak değerlendirilebilir. Her iki grup arasında antidepresan kullanımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmaması, annelerin çalışma sırasında kaygı ve depresif bozukluklar açısından remisyonda olması ve TEMPS-A ölçeğinin kişinin anlık duygudurumunu değil baskın mizaç özelliklerini ele alan bir ölçek olarak kişinin remisyonda ya da akut durumda olmasından (Vahip ve ark.2005) etkilenmemesi gibi etkenler göz önünde bulundurulduğunda söz konusu durumun araştırma bulguları üzerindeki etkisinin kısıtlı olduğu varsayılmaktadır. Son olarak, şizofreni annelerine ulaşmaktan kaynaklı kısıtlılıklar örneklem büyüklüğümüzü etkilemiştir. Çalışmanın daha geniş bir örneklem grubu ile yürütülebilmiş olması elde edilen verilerin güvenilirliğini arttırabilirdi.

SONUÇ

"Şizofrenojenik anne" kavramı daha çok 1950 ve 60'lı yıllarda çalışılmış, bu kavram ilgili dönemde çok kabul görüp fazlaca araştırıldığı gibi, hastalığın ortaya çıkmasında annelere sorumluluk atfetmesi nedeniyle çok fazla eleştiri de almıştır. 70'li yıllarda ise ruhsal rahatsızlıkların etiyolojisinde organik nedenlere yapılan atıfların artması ile bu yaklaşımdan uzaklaşıldığı; günümüzde ise şizofrenik anne kavramının kullanımının neredeyse terk edildiğini söyleyebiliriz. "Şizofrenik anne" kavramını görece yeni değerlendirme araçlarıyla yeniden gözden geçirmek üzere, 48 şizofreni hastasının annesi ile, çocuklarının herhangi birinde psikotik bozukluk tanısı olmayan 45 annenin mizaç özellikleri ve ebeveyn tu-

tumlarını karşılaştırdığımız çalışmamızda elde edilen veriler, “şizofrenojenik anne” kavramıyla ifade edilen şizofreni oluşumunda annenin mizaç özellikleri ve tutumlarının etkili olduğu savının doğru olmadığını destekler niteliktedir. Ancak sonraki çalışmalarda gerek annenin gerekse ailedeki diğer bireylerin mizaç ve tutumlarının şizofreni hastalarının belirti örüntüleriyle, klinik seyirle karşılıklı olarak nasıl etkileştiğini, bu etkileşimin hastaların işlevselliklerine ve yaşam kalitelerine nasıl katkıda bulunduğunu araştırmak klinik yararı önemli bulgular sağlayabilir.

REFERENCES

- Berksun OE. Psikososyal açıdan Şizofrenide Aile Faktörü: Tarihçe. *Psikiyatri Bülteni* 1997; 3(2): 58-60.
- Bornstein MC, Hahn C, Haynes OM. Maternal Personality, Parenting Cognitions, and Parenting Practices. *Dev Psychol* 2011; 47(3):658-675.
- Browne DT, O'Connor TG, Meunier JC, Jenkins JM. The Role of Parental Personality Traits in Differential Parenting. *Journal of Family Psychology* 2012; 26(4):542-553.
- Clark LA, Kochanska G, Ready R. Mothers' personality and its interaction with child temperament as predictors of parenting behavior. *J Pers Soc Psychol* 2000; 79 (2): 274-285.
- Dworin J, Wyant O. Authoritarian patterns in the mothers of schizophrenics. *J Clin Psychol* 1957; 13: 332-338.
- Farina A, Holzberg, JD. Attitudes and behaviors of fathers and mothers of male schizophrenic patients. *J Abnorm Psychol* 1967; 72 (5):381-387.
- Frank GH. The role of the family in the development of psychopathology. *Psychol Bull.* 1965; 64(3):191-205.
- Freeman RV, Grayson HM. Maternal attitudes in schizophrenia. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1955; 50(1): 45-52.
- Ganiban JM, Ulbricht JA, Lichtenstein P, Hansson K, Spotts EL, Reiss D, Neiderhiser J M. Understanding the Role of Personality in Explaining Associations Between Marital Quality and Parenting. *Journal of Family Psychology* 2009; 23(5): 646-660.
- Ganiban JM, Ulbricht, JA, Saudino KJ, Reiss D, Neiderhiser JM. Understanding Child-Based Effects on Parenting: Temperament as a Moderator of Genetic and Environmental Contributions to Parenting. *Dev Psychol* 2006; 47(3):676-692.
- Glatt, TSJ, Stone WS, Faraone SV, Seidman LJ, Ming T.

- Psychopathology, personality traits and social development of young first-degree relatives of patients with schizophrenia. *Br J Psychiatry* 2006; 189:337-345.
- Güleç H. Şizofreni tanısı konmuş hasta ve birinci derecede yakınlarında mizaç ve karakter profili. *Nöropsikiyatri Arşivi* 2009; 46: 8-12.
- Hall CL. Maternal Control As Related to Schizoid Behaviours in Grossly Normal Males. *J Pers* 1965; 33(4): 613-621.
- Heilbrun Jr. AB. Note on acquiescence set in endorsed attitudes of mothers of schizophrenics and normals. *J Clin Psychol* 1960; 16:104-105.
- Horowitz FD, Lovell LL. Attitudes of mothers of female schizophrenics. *Child Dev* 1965; 31:299-305.
- Kochanska G, Aksan, N, Joy ME. Children's fearfulness as a moderator of parenting in early socialization: Two longitudinal studies. *Dev Psychol* 2007a; 43(1): 222-237.
- Kochanska G, Aksan N, Penney SJ, Boldt LJ. Parental Personality as an Inner Resource That Moderates the Impact of Ecological Adversity on Parenting. *J Pers Soc Psychol* 2007b; 92 (1):136-150.
- Kochanska G, Friesenborg AE, Lange LA, Martel, MM. Parents' Personality and Infants' Temperament as Contributors to Their Emerging Relationship. *J Pers Soc Psychol* 2004; 86(5):744-759.
- Le Compte G, LeCompte A, Özer S. Üç sosyoekonomik düzeyde Ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları: Bir ölçek uyarlaması. *Psikoloji Dergisi* 1978; 1:5-8
- Mitchell KM. An analysis of the schizophrenogenic mother concept by means of the Thematic Apperception Test. *J Abnorm Psychol* 1968; 73(6):571-574.
- Özlü A, Yazıcı A. Şizofrenide anne ile olan ilişkiye projektif testlerle bakış: Bir vaka çalışması. *Yansıtma* 2008; 9-10, 111-134.
- Prinz P, Stams GJJM, Dekovic' M, Reijntjes AHA, Belsky J. The relation between parent personality and parenting: A meta-analytic review. *J Pers Soc Psychol* 2009; 97:351-362.
- Schaefer ES, Bell RQ. Development of a parental attitude research instrument. *Child Dev* 1958; 29:339-361.
- Shepherd LL, Guthrie GM. Attitudes of mothers of schizophrenic patients. *J Clin Psychol* 1959; 15:212-215.
- Singer JL, Sugarman DA. A note on some projected familial attitudes associated with rorschach movement responses. *Journal of Consulting Psychology* 1955; 19(2):438-440.
- Vahip S, Kesebira S, Alkan M, Yazıcı O, Akiskal KK, Akiskal HS Affective temperaments in clinically-well subjects in Turkey: Initial psychometric data on the TEMPS-A. *J Affect Disord* 2005; 85:113- 125.
- Winder CL, Kantor RE. Rorschach Maturity Scores of the Mothers of Schizophrenics. *Journal of Consulting Psychology* 1958; 22(6):117-119.
- Zuckerman M, Oltean M, Monashkin I. The parental attitudes of mothers of schizophrenics. *Journal of Consulting Psychology* 1958; 22(4):307-310.

Endokrinoloji ve Psikoloji İlişkisi

Prof. Dr. İbrahim BALCIOĞLU

214 Sayfa, 30 TL yerine
yüzde 50 iskontolu: 15 TL

Siparişleriniz için:
Tel: 0212-2791026
yuceyayim.com.tr

